

اقتصاد بین الملل

(تجارت و مالیه بین الملل)

دکتر علیرضا رحیمی بروجردی

تهران

۱۳۹۰

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرناسه: رحیمی بروجردی، علیرضا، ۱۳۳۵-
عنوان و نام پدیدآور: اقتصاد بین‌الملل (تجارت و مالیه بین‌الملل) / علیرضا رحیمی بروجردی.
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز
تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: پانزده، ۷۰۳ ص.: جدول، نمودار، مصور (رنگی).: ۲۹×۲۲ س. م.
فروست: «سمت»: ۱۴۵۲. اقتصاد: ۵۴.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۰-۵۸۷-۹ ۱۶۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: Alireza Rahimi Boroujerdi. International Economics
(Trade and Financial Relations)
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: بازرگانی بین‌المللی
موضوع: مالیه بین‌المللی
شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و
توسعه علوم انسانی.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ ۷ الف ۳ / HF ۱۳۷۹
رده‌بندی دیویی: ۳۸۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۰۹۹۵۸

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

اقتصاد بین‌الملل (تجارت و مالیه بین‌الملل)
دکتر علیرضا رحیمی بروجردی (استاد دانشگاه تهران)
چاپ اول: بهار ۱۳۹۰
تعداد: ۱۰۰۰
حروفچینی: «سمت»
لیتوگرافی، چاپ و صحافی: نگین
قیمت: ۱۶۰۰۰۰ ریال، در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل توزیع
مجاز به تغییر آن نیستند.
نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبه‌روی
بمب‌گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۰۲-۴۴۲۴۶۲۵۰.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر یا مؤلف، نشر
یا پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنایی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادهای و یادآوریهایی پیاپی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته اقتصاد در مقطع کارشناسی به عنوان منبع اصلی درس «تجارت بین الملل» و «مالیه بین الملل» به ارزش هر درس ۳ واحد (جمعاً ۶ واحد) تدوین شده است و برای درس «تجارت بین الملل» در مقطع کارشناسی ارشد نیز به عنوان منبع کمک درسی قابل استفاده است. امید است که علاوه بر جامعه دانشگاهی، کلیه اقتصاددانان و سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۲	مقدمه
کتاب اول: تجارت بین الملل	
بخش اول: نظریه های تجارت بین الملل	
۹	فصل اول: مقدمه
۹	۱-۱ سیمای اقتصاد جهانی
۱۳	۱-۲ اصلاحات ساختاری
۱۵	خلاصه و نتیجه گیری
۱۶	سؤالات
۱۷	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۱۸	فصل دوم: آراء مرکانالیستها درباره تجارت
۱۸	۲-۱ پیدایی تفکر اقتصادی عصر جدید بعد از رنسانس
۱۹	۲-۲ مفهوم ثروت از دیدگاه مرکانالیستها
۲۰	۲-۳ ملی گرایی اقتصادی
۲۱	۲-۴ فروپاشی مرکانالیسم
۲۲	خلاصه و نتیجه گیری
۲۲	سؤالات
۲۳	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۲۴	فصل سوم: نظریه مزیت مطلق
۲۴	۳-۱ مفهوم مزیت مطلق از دیدگاه اسمیت
۲۴	۳-۲ تجارت آزاد باعث افزایش رفاه
۲۶	۳-۳ تجارت مزیت دار متقابل میان دو کشور
۲۷	۳-۴ مزیت مطلق یک کشور در دو کالا
۲۸	خلاصه و نتیجه گیری
۲۸	سؤالات
۲۹	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۳۰	فصل چهارم: نظریه مزیت نسبی
۳۰	۴-۱ مفهوم مزیت نسبی از دیدگاه ریکاردو
۳۱	۴-۲ فروض نظریه کلاسیکها
۳۲	۴-۳ محدوده تجارت
۳۲	۴-۴ منافع حاصل از تجارت

۳۴	۴۵ وضعیتی که تجارت انجام نمی‌شود
۳۴	خلاصه و نتیجه‌گیری
۳۵	سؤالات
۳۶	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۳۷	فصل پنجم: نظریه هزینه فرصت و مزیت نسبی
۳۸	۵-۱ نظریه هزینه فرصت
۳۹	۵-۲ منحنی امکانات تولید
۴۲	* ۵-۳ چگونگی به دست آوردن منحنی امکانات تولید
۴۳	۵-۳-۱ منحنی برابری تولید
۴۵	۵-۳-۲ مستطیل اجورث و منحنیهای امکانات تولید
۴۸	۵-۴ جبهه مصرف
۴۹	۵-۵ حدود تجارت مزیت‌دار متقابل
۵۰	۵-۶ مزیت نسبی با بیش از دو کالا
۵۲	۵-۷ مزیت نسبی با بیش از دو کشور
۵۳	خلاصه و نتیجه‌گیری
۵۴	سؤالات
۵۵	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۵۷	فصل ششم: دلایل و منافع حاصل از تجارت در حالت هزینه‌های ثابت
۵۷	۶-۱ دلایل روبه‌رو شدن با وضعیت هزینه‌های ثابت
۵۸	۶-۲ نرخ نهایی تبدیل در وضعیت هزینه‌های ثابت
۵۹	۶-۳ تعیین حدود تجارت
۶۰	۶-۴ منافع حاصل از تجارت برای دو کشور
۶۲	۶-۴-۱ حالت نخست: تجارت براساس قیمت نسبی کشور ب
۶۳	۶-۴-۲ حالت دوم: تجارت براساس قیمت نسبی کشور الف
۶۴	۶-۴-۳ یک حالت استثنایی دیگر
۶۵	۶-۵ دلایل و منافع حاصل از تجارت
۶۵	خلاصه و نتیجه‌گیری
۶۵	سؤالات
۶۷	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۶۸	فصل هفتم: دلایل و منافع حاصل از تجارت در حالت هزینه‌های افزایش‌یابنده و کاهنده
۶۸	۷-۱ دلایل و منافع حاصل از تجارت در حالت هزینه‌های افزایش‌یابنده
۷۱	۷-۱-۱ موجودی عوامل و تکنولوژی یکسان با سلیقه‌های متفاوت
۷۳	۷-۲ دلایل و منافع حاصل از تجارت در حالت هزینه‌های کاهنده
۷۴	خلاصه و نتیجه‌گیری
۷۵	سؤالات
۷۶	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۷۷	فصل هشتم: منحنیهای ارائه و بررسی تجارت بین‌الملل از دیدگاه عرضه و تقاضا
۷۷	۸-۱ نقشه بی تفاوتی مصرف‌کننده

۷۹	۸-۲* منحنی بی تفاوتی تجارت
۸۱	۸-۳ دلایل و منافع حاصل از تجارت از دیدگاه عرضه و تقاضا
۸۳	۸-۳-۱ حالت استثنایی: موجودی عوامل و تکنولوژی متفاوت با سلیقه‌های یکسان
۸۴	۸-۴ منحنیهای ارائه یا پیشنهاد
۸۷	۸-۵ تعادل عمومی و قیمت نسبی مبادله‌ای تعادلی
۸۹	۸-۵-۱ حالت استثنایی: منحنی ارائه به شکل خط مستقیم
۹۰	۸-۶* بررسی کششهای مهم
۹۰	۸-۶-۱ قانون والراس
۹۱	۸-۶-۲ تقاضا برای واردات
۹۳	۸-۶-۳ کشش تقاضا برای واردات
۹۵	۸-۶-۴ کشش عرضه صادرات
۹۶	۸-۶-۵ کشش صادرات نسبت به واردات
۹۶	۸-۶-۶ کشش واردات نسبت به صادرات (کشش منحنی ارائه)
۹۷	۸-۶-۷ سهم کشور در بازارهای صادرات جهانی و کشش تقاضا برای صادرات کشور مزبور
۹۸	خلاصه و نتیجه‌گیری
۹۹	سؤالات
۹۹	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۱۰۱	فصل نهم: نظریه‌های جایگزین درباره تجارت
۱۰۱	۹-۱ نظریه هکشر-اولین
۱۰۳	۹-۱-۱ فروض نظریه هکشر-اولین
۱۰۴	۹-۱-۲* تفسیر و اهمیت فرضها در نظریه هکشر-اولین
۱۰۹	۹-۱-۳ تعریف نظریه هکشر-اولین
۱۱۱	۹-۲* نظریه برابری قیمت عوامل
۱۱۳	۹-۲-۱ اثبات برابری نسبی قیمت عوامل
۱۱۵	۹-۲-۲ اثبات برابری مطلق قیمت عوامل
۱۱۶	خلاصه و نتیجه‌گیری
۱۱۷	سؤالات
۱۱۸	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۱۲۰	*فصل دهم: نظریه‌های جایگزین دیگر درباره تجارت و نقد نظریه هکشر-اولین
۱۲۰	۱۰-۱ نقد نظریه هکشر-اولین
۱۲۴	۱۰-۲ نظریه‌های جایگزین دیگر درباره تجارت بین‌الملل
۱۲۴	۱۰-۲-۱ نظریه کراویس
۱۲۵	۱۰-۲-۲ نظریه لیندر
۱۲۶	۱۰-۲-۳ معمای لیانتیف
۱۲۸	۱۰-۲-۴ تخمین نظریه برخورداری از عوامل
۱۳۱	۱۰-۲-۵ برگشت شدت عوامل تولید (فیر)
۱۳۵	۱۰-۲-۶ سرمایه و مهارتهای انسانی
۱۳۷	۱۰-۲-۷ منابع طبیعی
۱۳۸	۱۰-۲-۸ مقیاس تولید

۱۳۸	۱۰-۲-۹ تجارت در وضعیت رقابت ناقص
۱۳۸	۱۰-۲-۱۰ تجارت بین الصنایع و ماوراءالصنایع
۱۵۲	۱۰-۲-۱۱ تجارت در شرایط انحصار کامل
۱۵۳	۱۰-۲-۱۲ دامپینگ
۱۵۴	۱۰-۲-۱۳ شباهت ترجیحات
۱۵۵	۱۰-۲-۱۴ برگشت تقاضا
۱۵۵	۱۰-۲-۱۵ پیشرفت و شکاف تکنولوژیک - چرخه تولیدی
۱۵۸	۱۰-۲-۱۶ هزینه حمل و نقل
۱۶۰	۱۰-۲-۱۷ محدودیت‌های تجاری و اختلالات دیگر
۱۶۰	۱۰-۲-۱۸ نظریه استاپر - ساموئلسون
۱۶۷	۱۰-۲-۱۹ خلاصه‌ای از روند مباحث نظری تجارت بین الملل
۱۷۰	خلاصه و نتیجه گیری
۱۷۲	سؤالات
۱۷۳	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۱۷۷	فصل یازدهم: تحلیل دینامیک تجارت بین الملل
۱۷۷	۱۱-۱ تغییرات در سلیقه
۱۷۹	۱۱-۱-۱ تأثیر تغییر سلیقه بر تجارت
۱۸۰	۱۱-۲ تغییر عوامل تولید
۱۸۰	۱۱-۲-۱ رشد نیروی کار
۱۸۱	۱۱-۲-۲ رشد سرمایه
۱۸۱	۱۱-۲-۳ رشد نیروی کار و سرمایه به یک نسبت
۱۸۲	۱۱-۲-۴ تأثیر رشد عوامل تولید بر تجارت
۱۸۴	۱۱-۳ بهبود تکنولوژی
۱۸۴	۱۱-۳-۱ بهبود تکنولوژیک کاراندوز
۱۸۵	۱۱-۳-۲ بهبود تکنولوژیک سرمایه‌اندوز
۱۸۵	۱۱-۳-۳ بهبود تکنولوژیک خنثی
۱۸۵	۱۱-۳-۴ تحلیل نموداری بهبود تکنولوژیک به روش هیکس
۱۸۷	۱۱-۳-۵ تأثیر بهبود تکنولوژی بر تجارت
۱۸۹	۱۱-۴ تحلیل دینامیک تغییر متغیرها بر تجارت بین الملل
۱۹۱	خلاصه و نتیجه گیری
۱۹۲	سؤالات
۱۹۲	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۱۹۴	فصل دوازدهم: تجارت، توسعه و رشد اقتصادی
۱۹۴	۱۲-۱ رابطه مبادله
۱۹۵	۱۲-۱-۱ رابطه مبادله تهاتری خالص یا رابطه مبادله کالا
۱۹۶	۱۲-۱-۲ رابطه مبادله تهاتری ناخالص
۱۹۶	۱۲-۱-۳ رابطه مبادله درآمدی
۱۹۷	۱۲-۱-۴ رابطه مبادله تک‌عاملی
۱۹۷	۱۲-۱-۵ رابطه مبادله دوعاملی

۱۹۸	۱۲-۱-۶ رابطه مبادله هزینه واقعی
۱۹۸	۱۲-۱-۷ رابطه مبادله مطلوبیت
۱۹۹	۱۲-۲ عوامل مؤثر بر رابطه مبادله
۱۹۹	۱۲-۲-۱ تأثیرات توسعه اقتصادی بر رابطه مبادله
۲۰۱	۱۲-۲-۲ تأثیرات تغییرات تقاضا
۲۰۱	۱۲-۲-۳ نقل و انتقالات سرمایه
۲۰۲	۱۲-۲-۴ تأثیرات تعرفه بر رابطه مبادله
۲۰۲	۱۲-۲-۵ تأثیرات کاهش ارزش پول بر رابطه مبادله
۲۰۲	۱۲-۲-۶ محصولات اولیه در مقابل محصولات کارخانه‌ای و رابطه مبادله
۲۰۴	۱۲-۳ مطالعه‌ای درباره توسعه و رشد اقتصادی
۲۰۴	۱۲-۳-۱ رشد اقتصادی
۲۰۵	۱۲-۳-۲ توسعه اقتصادی
۲۰۶	۱۲-۴ تأثیر رشد اقتصادی بر تجارت بین الملل
۲۰۸	۱۲-۴-۱ نظریه ریزینسکی
۲۱۹	۱۲-۴-۲ تأثیر رشد بر تجارت کشور کوچک
۲۲۱	۱۲-۴-۳ تأثیر رشد بر تجارت کشور بزرگ
۲۲۲	۱۲-۵ تأثیر تجارت بین الملل بر رشد اقتصادی
۲۲۷	۱۲-۵-۱ نقدی بر اثر تجارت بین الملل بر رشد و توسعه اقتصادی
۲۲۹	۱۲-۶ مباحثی درباره شرکت‌های چندملیتی
۲۳۷	خلاصه و نتیجه گیری
۲۳۸	سؤالات
۲۳۹	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
	بخش دوم: سیاست‌های ارزی
۲۴۱	فصل سیزدهم: محدودیت‌های تجاری
۲۴۲	۱۳-۱ محدودیت‌های تعرفه‌ای
۲۴۲	۱۳-۱-۱ مالیات بر صادرات
۲۴۳	۱۳-۱-۲ انواع تعرفه
۲۵۴	۱۳-۱-۳۵ تأثیرات تعرفه بر اقتصاد داخلی
۲۵۹	۱۳-۱-۴۵ تجارت آزاد در مقابل سیاست‌های حمایتی
۲۶۵	۱۳-۲ محدودیت‌های سهمیه‌ای
۲۶۶	۱۳-۲-۱ انواع محدودیت‌های سهمیه‌ای
۲۶۸	۱۳-۲-۲ تأثیرات سهمیه‌های وارداتی بر اقتصاد داخلی
۲۷۰	۱۳-۲-۳ سایر محدودیت‌های غیر تعرفه‌ای
۲۷۱	خلاصه و نتیجه گیری
۲۷۲	سؤالات
۲۷۳	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۲۷۵	فصل چهاردهم: اتحادیه‌های تجاری و ادغام اقتصادی
۲۷۶	۱۴-۱ ابداع تجاری

۲۷۷	۱۴-۱-۱ تأثیر بر تولید
۲۷۸	۱۴-۱-۲ تأثیر بر مصرف
۲۷۸	۱۴-۲ انحراف تجاری
۲۸۰	۱۴-۳ تأثیرات ثانویه ادغام اقتصادی
۲۸۲	۱۴-۴ تحلیل تعادل عمومی تأثیرات استاتیک اتحادیه گمرکی انحراف تجاری
۲۸۳	۱۴-۵ شرایط تشکیل اتحادیه‌های اقتصادی
۲۸۴	۱۴-۶ کشورهای در حال توسعه و اتحادیه‌های اقتصادی
۲۸۶	۱۴-۷ روابط اقتصادی شمال - جنوب
۲۸۶	۱۴-۷-۱ انتقال تأثیرات اقتصادی از کشورهای توسعه‌یافته به کشورهای در حال توسعه
۲۸۷	۱۴-۷-۲ رابطه رشد صادرات کشورهای در حال توسعه با رشد درآمد واقعی در کشورهای صنعتی
۲۸۹	۱۴-۷-۳ تأثیر متغیرهای کلان اقتصادی کشورهای صنعتی بر رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه
۲۹۱	۱۴-۷-۴ اهمیت بازارهای مالی در انتقال تأثیرات اقتصادی از کشورهای صنعتی به کشورهای در حال توسعه
۲۹۲	۱۴-۷-۵ نقش قیمت‌ها در انتقال تأثیرات اقتصادی از کشورهای صنعتی به کشورهای در حال توسعه
۲۹۳	۱۴-۷-۶ رابطه میان حجم صادرات و رابطه مبادله کشورهای در حال توسعه با رشد اقتصادی کشورهای صنعتی
۲۹۴	۱۴-۷-۷ تأثیر نرخهای بهره جهانی بر رشد کشورهای در حال توسعه
۲۹۵	۱۴-۷-۸ نقش استقراض خارجی در رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه
۲۹۸	۱۴-۸ مطالعات موردی درباره سیستمها و قراردادهای ترجیحی
۲۹۹	۱۴-۸-۱ سیستم عمومی تعرفه‌های ترجیحی (GSP)
۳۰۲	۱۴-۸-۲ موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) و سازمان تجارت جهانی
۳۱۶	خلاصه و نتیجه‌گیری
۳۱۷	سؤالات
۳۱۸	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۳۲۰	فصل پانزدهم: سیاستهای بازرگانی و کشورهای در حال توسعه
۳۲۰	۱۵-۱ سیاست جانشین واردات
۳۲۲	۱۵-۱-۱ اندازه‌گیری جانشین واردات
۳۲۳	۱۵-۲ سیاست تشویق صادرات
۳۲۴	۱۵-۳ نظم جدید اقتصاد بین‌الملل
۳۲۷	۱۵-۴ جایگاه کشورهای در حال توسعه در نظام اقتصادی بین‌المللی
۳۳۳	۱۵-۵ عدم ثبات صادرات در کشورهای در حال توسعه
۳۳۶	۱۵-۶ مطالعاتی کاربردی درباره روند تجاری جمهوری اسلامی ایران
۳۵۰	خلاصه و نتیجه‌گیری
۳۵۱	سؤالات
۳۵۲	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۳۵۳	ضمیمه: تعیین و بررسی شاخصهای مزیت نسبی
۳۵۳	۱. مزیت نسبی آشکار شده (RCA)
۳۵۵	۲. شاخص مزیت رقابتی آشکار شده (RC)
۳۵۶	۳. هزینه منابع داخلی
۳۵۷	نرخ هزینه منابع داخلی

۳۶۱	۴. نسبت هزینه به منفعت اجتماعی
۳۶۲	۵. شاخص تحلیل انتقال سهم
۳۶۴	۶. تحلیل انتقال سهم پویا برای ترکیب رشد
۳۶۵	۷. نرخ مؤثر حمایت
۳۶۷	۸. تحلیل سهم بازار پایدار
۳۷۰	۹. طرح تجاری
۳۷۱	۱۰. روش تحلیل عاملی
۳۷۲	۱۱. روش آنالیز تاکسونومی عددی
۳۷۵	۱۲. شاخصهای جایگزین
۳۷۸	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده

کتاب دوم: مالیه بین الملل

۳۸۱	فصل اول: نرخ مبادله
۳۸۱	۱-۱ تعریف نرخ مبادله
۳۸۲	۱-۱-۱ نرخ اسمی ارز
۳۸۵	۱-۲ آریتراز
۳۸۶	۱-۳ عرضه و تقاضای ارز
۳۸۸	۱-۳-۱ ترسیم منحنیهای عرضه و تقاضا برای ارز
۳۹۱	۱-۳-۲ ضعف و قوت یک پول در مقایسه با اسعار
۳۹۷	۱-۴ انتقال منحنیهای عرضه و تقاضا برای پول خارجی
۳۹۸	۱-۴-۱ درآمد واقعی
۳۹۹	۱-۴-۲ نرخ تورم
۴۰۲	۱-۴-۳ نرخ بهره
۴۰۸	* ۱-۵ نرخ مؤثر ارز
۴۱۰	* ۱-۶ نرخ واقعی ارز (RER)
۴۱۱	۱-۶-۱ بازار کالاها
۴۱۱	۱-۶-۲ بازار داراییها
۴۱۲	۱-۶-۳ محاسبه نرخ مؤثر واقعی ارز در نظام چندنرخ ارز
۴۱۴	۱-۶-۴ بررسی اجمالی تعاریف نرخ واقعی ارز
۴۱۵	۱-۶-۵ نرخ واقعی تعادلی ارز
۴۱۸	خلاصه و نتیجه گیری
۴۱۹	سؤالات
۴۲۰	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۴۲۲	فصل دوم: بازار مبادله خارجی
۴۲۲	۲-۱ عملکرد اصلی بازار مبادله خارجی
۴۲۴	۲-۲ آریتراز با بهره
۴۲۹	۲-۳ نرخ مبادله وعده دار و بازار مبادله وعده دار
۴۳۲	۲-۴ معاملات سلف یا فروش تأمینی
۴۳۳	۲-۵ معاملات سوداگری یا سفته بازی
۴۳۵	۲-۶ بازار آرو - پول

۴۳۵	۲-۶-۱ انواع آرو - پولها
۴۳۵	۲-۶-۲ بازار آرو - پولها
۴۳۷	خلاصه و نتیجه گیری
۴۳۸	سؤالات
۴۳۹	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۴۴۱	فصل سوم: مدل‌های تعیین نرخ مبادله
۴۴۲	۳-۱ روش برابری قدرت خرید (PPP)
۴۴۵	۳-۱-۱ تخمین معادله نرخ ارز از روش برابری قدرت خرید
۴۴۷	۳-۱-۲ پیش‌بینی نرخ ارز به روش PPP
۴۴۸	۳-۲ مدل‌های حساب جاری
۴۴۹	۳-۲-۱ مدل کششها
۴۵۱	۳-۲-۲ مدل تقاضای کل کینزین
۴۵۱	۳-۲-۳ مدل جذب
۴۵۳	۳-۲-۴ مدل بیکر دایک - رابینسون و منزلر (BRM)
۴۵۵	۳-۲-۵ مدل منحنی J
۴۵۸	۳-۳ مدل‌های حساب سرمایه
۴۵۹	۳-۳-۱ مدل پولی
۴۷۳	۳-۳-۲ مدل ماندل - فلمینگ
۴۷۸	۳-۳-۳ مدل موازنه پورتفولیو
۴۸۰	۳-۳-۴ مدل بازار داراییها
۴۸۲	پیوست: تخمین مدلها
۴۸۲	الف) مدل پولی چسبندگی قیمت و تفاضل نرخ بهره واقعی
۴۸۲	۱. اثر بلندمدت
۴۸۳	۲. مدل عکس‌العمل بیش از اندازه یا اثر کوتاه‌مدت
۴۸۴	ب) مدل دورنبوش
۴۸۵	ج) مدل ماندل - فلمینگ
۴۸۶	د) مدل موازنه پورتفولیو
۴۸۷	ه) مدل بازار داراییها
۴۸۸	خلاصه و نتیجه گیری
۴۹۰	سؤالات
۴۹۱	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۴۹۳	فصل چهارم: نظام پولی بین‌المللی
۴۹۳	۴-۱ انواع رژیمهای نرخ مبادله
۴۹۴	۴-۱-۱ نوسانهای نرخ مبادله
۴۹۶	۴-۲ رژیم نرخهای مبادله ثابت نگهداشته شده
۴۹۷	۴-۲-۱ انتقال منحنیهای عرضه و تقاضا در رژیم نرخهای مبادله ثابت نگهداشته شده
۵۰۱	۴-۲-۲ عدم اطمینان کمتر
۵۰۲	۴-۲-۳ سفته‌بازی باثبات
۵۰۳	۴-۲-۴ تورم و کنترل قیمتها

۵۰۴	۴-۳ ثبات نرخهای مبادله در سیستم واحد پولی طلا
۵۰۶	۴-۳-۱ نقاط طلا
۵۰۸	۴-۳-۲ واژگونی سیستم واحد پولی طلا
۵۰۹	۴-۴ نظام پولی بین‌المللی بین سالهای ۱۹۱۴ و ۱۹۴۴
۵۰۹	۴-۴-۱ سیستم نرخهای مبادله در نوسان
۵۰۹	۴-۴-۲ ثبات ارزش پولها
۵۰۹	۴-۴-۳ مرحله کاهش ارزش پول و موافقت‌نامه سه‌جانبه
۵۱۰	خلاصه و نتیجه‌گیری
۵۱۱	سؤالات
۵۱۲	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۵۱۴	فصل پنجم: سیستم نرخهای مبادله تحت نظام برتن وودز (پیدایش و تاریخچه صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی)
۵۱۴	۵-۱ کنفرانس برتن وودز
۵۱۵	۵-۲ بانک جهانی
۵۱۵	۵-۲-۱ اهداف بانک جهانی
۵۱۶	۵-۲-۲ شرایط عضویت در بانک جهانی و تشکیلات بانک
۵۱۶	۵-۲-۳ عملکرد و فعالیتهای بانک جهانی
۵۱۷	۵-۲-۴ پرداخت مستقیم وام به کشورهای عضو
۵۱۹	۵-۳ شرکت مالی بین‌المللی (IFC)
۵۱۹	۵-۳-۱ اهداف
۵۲۰	۵-۳-۲ رابطه جمهوری اسلامی ایران با شرکت مالی بین‌المللی
۵۲۳	۵-۴ مؤسسه بین‌المللی توسعه (IDA)
۵۲۳	۵-۴-۱ اهداف
۵۲۷	۵-۴-۲ رابطه جمهوری اسلامی ایران با مؤسسه بین‌المللی توسعه
۵۲۷	۵-۵ مرکز بین‌المللی حل اختلافات سرمایه‌گذاری (ICSID)
۵۲۸	۵-۵-۱ عملکرد ICSID
۵۲۹	۵-۵-۲ مخارج دادرسی
۵۲۹	۵-۵-۳ رابطه جمهوری اسلامی ایران با ICSID
۵۲۹	۵-۶ آژانس تضمین سرمایه‌گذاری چندجانبه (MIGA)
۵۳۰	۵-۶-۱ عملکرد آژانس تضمین سرمایه‌گذاری چندجانبه
۵۳۰	۵-۶-۲ عضویت در MIGA
۵۳۱	۵-۶-۳ نحوه پرداخت سهام تخصیص داده شده
۵۳۱	۵-۷ صندوق بین‌المللی پول (IMF)
۵۳۱	۵-۷-۱ کلیات
۵۳۵	۵-۷-۲ اهداف صندوق بین‌المللی پول
۵۳۶	۵-۷-۳ عملکرد صندوق بین‌المللی پول
۵۳۹	۵-۷-۴ شرایط صندوق بین‌المللی پول برای پرداخت وام به کشورها
۵۴۰	۵-۷-۵ تأثیر سیاستهای صندوق بر چند کشور منتخب
۵۴۴	۵-۷-۶ تسهیلات فنی صندوق به اعضا
۵۴۹	۵-۷-۷ انواع تسهیلات مالی صندوق

۵۵۰	۵-۷-۸ گروه ۲۴
۵۵۳	۵-۷-۹ حق برداشت مخصوص (SDR)
۵۵۵	۵-۷-۱۰ ارزش گذاری SDR
۵۶۱	۵-۷-۱۱ رابطه جمهوری اسلامی ایران با صندوق بین المللی پول
۵۶۶	۵-۸ نظام پولی سیستم برتن وودز (۱۹۷۳-۱۹۴۴)
۵۶۸	۵-۹ علل واژگونی سیستم برتن وودز
۵۷۱	خلاصه و نتیجه گیری
۵۷۴	سؤالات
۵۷۵	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۵۷۷	فصل ششم: رژیم نرخهای مبادله شناور و ترکیبی از رژیمهای نرخهای مبادله
۵۷۸	۶-۱ رژیم نرخهای مبادله شناور اداره شده
۵۷۹	۶-۲ رژیم نرخهای مبادله شناور آزاد
۵۸۰	۶-۲-۱ تأثیرات سیاستهای پولی و مالی در رژیم نرخهای مبادله شناور آزاد
۵۸۱	۶-۲-۲ کارایی بازار
۵۸۲	۶-۲-۳ مزایای سیاست گذاری
۵۸۳	۶-۳ سیستم پولی بین المللی و ترکیبی از رژیم نرخهای مبادله شناور و ثابت نگهداشته شده
۵۸۶	۶-۳-۱ مناطق پولی مطلوب
۵۸۸	۶-۳-۲ جامعه اروپا و واحد پول اروپایی (Ecu)
۵۹۲	۶-۳-۳ نرخهای مبادله ثابت نگهداشته شده اداره شده
۵۹۳	۶-۳-۴ سیستم نرخ مبادله قفل شده قابل تعدیل
۵۹۴	۶-۳-۵ سیستم نرخ مبادله قفل شده خزننده
۵۹۵	۶-۴ انتخاب سیاست ارزی
۵۹۷	خلاصه و نتیجه گیری
۵۹۹	سؤالات
۶۰۰	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۶۰۲	فصل هفتم: تراز پرداختها
۶۰۲	۷-۱ تراز بازار
۶۰۳	۷-۱-۱ تعادل در بازار ارز
۶۰۷	۷-۱-۲ بازار باثبات و بی ثبات ارز
۶۱۰	۷-۲ تراز برنامه ای
۶۱۱	۷-۳ تراز حسابداری یا حسابداری تراز پرداختها
۶۱۲	۷-۳-۱ حساب جاری تراز پرداختها
۶۱۵	۷-۳-۲ حساب سرمایه ای تراز پرداختها
۶۲۰	۷-۳-۳ حساب تسویه (ذخیره) رسمی تراز پرداختها
۶۲۱	۷-۳-۴ تعادل و عدم تعادل در حسابداری تراز پرداختها
۶۲۳	۷-۴ تعدیل تراز پرداختها
۶۲۳	۷-۴-۱ تعدیل به وسیله نرخ مبادله
۶۲۴	۷-۴-۲ تعدیل به وسیله تغییرات در قیمتها

۶۲۵	۷-۴-۳ تعدیل به وسیله نرخ بهره
۶۲۵	۷-۴-۴ تعدیل به وسیله تغییرات درآمد
۶۲۶	۷-۴-۵ تعدیل به وسیله سیاستهای تغییر هزینه و تبدیل هزینه
۶۲۷	۷-۴-۶ سازوکار تعدیل قیمت تحت سیستم استاندارد طلا
۶۲۸	خلاصه و نتیجه گیری
۶۳۰	سؤالات
۶۳۱	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده
۶۳۳	فصل هشتم: سیاستها و روشهای تعدیل
۶۳۵	۸-۱ تعدیل به وسیله نرخ ارز و برخی از مشکلات
۶۴۱	۸-۲ وضعیت مارشال - لرنر
۶۴۶	۸-۳ تعدیل از طریق کنترلهای مستقیم بر ارز و تجارت
۶۴۷	۸-۳-۱ تعریف نرخ برابری تعادلی
۶۴۹	۸-۳-۲ تخصیص ارز و کنترل ارزی در تأمین تعادل داخلی و خارجی
۶۵۰	۸-۳-۳ اهداف تخصیص ارز
۶۵۱	۸-۳-۴ روشهای تخصیص ارز از طریق برقراری نظام کنترل ارزی
۶۶۱	۸-۳-۵ خلاصه و نتیجه گیری
۶۶۳	۸-۴ تأثیرات درآمد همراه با تغییرات نرخ ارز جهت توازن داخلی و خارجی
۶۷۰	۸-۵ مشکل توازن داخلی و خارجی و نمودار سوان
۶۷۳	۸-۵-۱ نقش پول
۶۷۳	۸-۵-۲ نمودار سوان
۶۷۶	۸-۶ تعدیل به وسیله پول، جریان کوتاه مدت سرمایه و مدل مید
۶۷۶	۸-۶-۱ نقش جریانهای کوتاه مدت سرمایه در تعدیل
۶۷۷	۸-۶-۲ جریان کوتاه مدت سرمایه در اقتصادهای کنترل شده (مدل مید)
۶۷۹	۸-۷ توازن برونی و درونی با استفاده از سیاستهای تغییر هزینه و تبدیل هزینه
۶۸۳	۸-۸ توازن برونی و درونی با استفاده از سیاستهای پولی و مالی
۶۸۳	۸-۸-۱ مؤثر بودن سیاستهای پولی و مالی تحت رژیمهای مختلف ارزی
۶۸۷	۸-۹ استفاده از سیاستهای مختلط برای رسیدن به توازن درونی و برونی
۶۹۰	۸-۱۰ توازن در سه بازار پول، کالا و ارز به طور هم زمان
۶۹۹	خلاصه و نتیجه گیری
۷۰۱	سؤالات
۷۰۲	منابع و معرفی تعدادی از کتب قابل استفاده

پیشگفتار

با مساعدت و همکاری بی‌شائبه مدیر محترم سازمان «سمت»، کتاب *اقتصاد بین‌الملل* با طرحی نو، در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌گیرد. از ویژگی‌های منحصر به فرد کتاب این است که دو موضوع بسیار مهم یعنی تجارت بین‌الملل و مالیه بین‌الملل را در سطوح کارشناسی و عالی در اختیار دانش‌پژوهان علم اقتصاد قرار می‌دهد. تألیف نهایی این کتاب که قریب ۲۰ سال به طول انجامید، ضمن آنکه دربرگیرنده آخرین دستاوردهای علمی بوده، تجربیات مؤلف را در بازنویسی دوباره کتاب مورد استفاده قرار داده است.

کتاب اول را روابط تجاری بین‌المللی یا به طور اختصار، تجارت بین‌الملل تشکیل می‌دهد که شامل جدیدترین نظریه‌های تجارت بین‌الملل است و در پایان، شاخصهای مزیت نسبی بررسی می‌شود. مؤلف سعی کرده است که انواع مختلف متدهای تبیین و تخمین مزیت نسبی را برای دانشجویان دوره‌های کارشناسی و عالی فراهم سازد تا بدین وسیله، پژوهشگران بتوانند به آسانی ضمن در اختیار داشتن تازه‌ترین نظریه‌های تجارت بین‌الملل، به اکثر شاخصهایی که در تخمین مزیت نسبی در تحقیقات کاربردی، استفاده می‌شود، دسترسی داشته باشند.

کتاب دوم، نظریه‌های روابط پولی بین‌المللی یا به اختصار، مالیه بین‌الملل را پوشش می‌دهد که هدف، آشنایی دانشجویان دوره‌های کارشناسی و عالی اقتصاد با مباحث مهم مالیه بین‌الملل است. این قسمت، تصویر روشن و جامعی از مباحث مقدماتی و پیشرفته روابط پولی بین‌المللی به دانشجویان ارائه می‌دهد. کتاب *اقتصاد بین‌الملل* را اساتید می‌توانند برای دوره‌های کارشناسی و عالی تدریس کنند.

در انتها لازم می‌دانم از همکاران محترم سازمان «سمت» به ویژه سرکار خانمها مریم ربانی و عادلہ مشایخی ویراستاران و از دانشجویان (به ویژه سرکار خانمها لیلا آقابرداری و نوشین نجاتی)، دوستان و اساتید محترمی که به طور مستقیم و غیر مستقیم مرا در تألیف این مجموعه یاری کردند، تقدیر و سپاس‌گزاری کنم.

دکتر علیرضا رحیمی بروجردی

استاد دانشکده اقتصاد - دانشگاه تهران

تابستان ۱۳۸۸

مقدمه

برجسته‌ترین ویژگی جوامع کنونی که آن را از جوامع قرون گذشته متمایز می‌کند، ضرورت ارتباطات و همزیستی در سایه همیاری و برقراری روابط با دیگر اقوام و ملل است. «روابط اقتصادی بین‌المللی» از جمله مهم‌ترین و عمده‌ترین رشته‌های تشکیل‌دهنده این روابط است و در سایه این روابط، اغلب کشورهای جهان به صادرات کالا، خدمات و عوامل تولید می‌پردازند تا از این طریق بتوانند از عهده آن دسته از واردات کالا، خدمات و عوامل تولید برآیند که تولیدشان به سبب بالا بودن هزینه یا نبودن و کمیابی امکانات تولید، مقرون به صرفه نیست. بنابراین، ایجاد روابط بین‌المللی مناسب در تأمین رفاه اقتصادی کشورها نقش بسزایی دارد که این جنبه، پیوند نزدیک اقتصاد بین‌الملل و اقتصاد داخلی را آشکارتر می‌کند و اهمیت ویژه بررسی روابط اقتصادی بین‌المللی را نمایان می‌سازد.

«روابط اقتصادی» میان جوامع را «رابطه متقابل» می‌گویند. از آنجا که رشد تجارت جهانی افزایش بیشتری نسبت به رشد تولید جهانی در طول دهه‌های گذشته داشته است، امروزه روابط متقابل بین‌المللی رشد چشمگیری یافته است و به این ترتیب، بخش اعظم رفاه اقتصادی بسیاری از کشورها بر روابط متقابل بین‌المللی استوار شده است.

«اقتصاد بین‌الملل» به بررسی روابط اقتصادی میان کشورها می‌پردازد و جریان حرکت کالا، خدمات و سرمایه را در میان کشورها مورد مطالعه قرار می‌دهد. ابزاری که در مطالعه اقتصاد بین‌الملل استفاده می‌شود، متفاوت از ابزاری است که در اقتصاد داخلی به کار می‌رود. همچنین، تفاوت اقتصاد بین‌الملل و اقتصاد داخلی در اینجا نهفته است که گاهی کشورها محدودیتهایی بر سر راه حرکت آزاد بین‌المللی کالا، خدمات و عوامل تولید ایجاد می‌کنند. دامنه محدودیتها ممکن است به صورت محدودیتهای تعرفه‌ای یا غیر تعرفه‌ای باشد. دامنه محدودیتهای غیر تعرفه‌ای وسعت بیشتری دارد که شامل محدودیتهای مربوط به تفاوت در زبان، فرهنگ، آداب و رسوم و غیره است.

محدودیتهای تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای که کشورها بر سر راه حرکت آزاد بین‌المللی کالا، خدمات و عوامل تولید ایجاد می‌کنند، به ایجاد سازمانها و موافقت‌نامه‌های متعددی از جمله گات که در مذاکرات جولای سال ۱۹۹۴ به عنوان سازمان تجارت جهانی (WTO) شناخته شد، منجر شده است. در مقدمه متن رسمی موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت آمده است که ارتقای سطح زندگی برای کشورهای عضو، فراهم آوردن امکانات اشتغال کامل، افزایش درآمدهای واقعی و سطح تقاضا، بهره‌برداری مؤثر از منابع جهانی و گسترش تولید و تجارت جهانی و رفع موانع موجود بر سر راه مبادلات بین‌المللی از طریق کاهش تعرفه‌ها و محدودیتهای مقداری، از اهداف اصلی گات به شمار می‌رود. گات حتی پیش از آنکه به شکل سازمان تجارت جهانی درآید، به شکل جدی به سازماندهی تجارت جهانی می‌پرداخت به طوری که اکنون بیش از ۹۰ درصد از داد و ستدهای بین‌المللی تحت نظارت مقررات گات قرار دارد.

امروزه مقررات سازمان تجارت جهانی در حوزه‌های کشاورزی، صنعت، خدمات و بسیاری از مسائل دیگر تدوین شده است و انتظار می‌رود که این سازمان همراه با بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول در قالب یک سازمان بین‌المللی، کلیه داد و ستدها، مذاکرات و فعالیتهای اقتصادی بین‌المللی را تحت پوشش قرار دهد. با وجود این، محدودیتهای تجاری متعدد و گسترده‌ای که از طرف کشورها اعمال می‌شود، به ایجاد اختلالات در مسیر تجارت آزاد می‌انجامد و تأثیرات نامطلوبی بر اقتصاد خارجی دیگر کشورها بر جای می‌گذارد.

همچنین، تفاوت در پولهای استفاده شده از طرف کشورها، در مقیاس تجارت تأثیر بسزایی دارد. غالباً تجارت بین‌الملل با پولهای مختلفی انجام می‌شود که ارزش آنها نسبت به یکدیگر یکسان نیست و در زمانهای مختلف، متفاوت است؛ در حالی که در اقتصاد داخلی معمولاً مردم با زبان، فرهنگ و پول واحدی به مبادله کالاها با یکدیگر می‌پردازند و این مبادلات اقتصادی با تعرفه و ابزارهای دیگر، کنترل نمی‌شود. دریافتها و پرداختها در تجارت داخلی با پول ملی که مورد قبول مردم آن کشور است انجام می‌گیرد؛ اما در تجارت بین‌الملل دریافتها و پرداختها معمولاً با پول خارجی صورت می‌گیرد. بنابراین، تجارت خارجی دربرگیرنده مبادله پول ملی با پول خارجی و مبادله پولهای خارجی با پول ملی است.

از طرفی، امروزه مطالعات نظری پیرامون روابط تجاری بین‌المللی با وجود عمر کوتاه آن، اهمیت بسزایی در محافل دانشگاهی دارد. نظریه‌های تجارت بین‌الملل شاید پاسخگوی تمامی نیازها و تحولات اقتصادی بین‌المللی نباشد، اما برای تجزیه و تحلیل رویدادها و وقایع اقتصاد بین‌الملل و فهم بهتر آنها، ارائه روشهای نوین و بهبود کارایی اقتصاد بین‌المللی بسیار با اهمیت است. از طرف دیگر به دلیل مشکلات کنونی در عرصه بین‌المللی و نیاز رو به رشد کشورها به روابط متقابل، ضرورت تبیین و تدوین نظریه‌های جدید روابط تجاری بین‌المللی بیشتر مشخص می‌شود. در واقع نقش نظریه‌ها در اقتصاد باید مانند خدمت‌گزار باشد و بتواند پاسخگوی مشکلات و نیازهای جوامع شود. بدین دلیل ما در این کتاب ضمن تشریح نظریه‌ها، کوشیده‌ایم کارایی آنها را در اقتصاد نشان دهیم.

با توجه به مطالب یاد شده «اقتصاد بین‌الملل»^۱ از دو بخش «مالیه بین‌الملل یا روابط پولی بین‌المللی»^۲ و «تجارت بین‌الملل یا روابط تجاری بین‌المللی»^۳ تشکیل می‌شود. تجارت بین‌الملل به تعبیر روان و ساده اجورث^۴، تجارت میان کشورهاست. تجارت بین‌الملل به جنبه کالایی اقتصاد بین‌الملل و مبادله کالا و خدمات میان کشورها می‌پردازد و به طور کلی، اصولی را که تجارت و سرمایه‌گذاری جهانی را تنظیم می‌کند، مورد بحث قرار می‌دهد. همچنین، عواملی که جهت و مسیر تجارت جهانی را معلوم می‌سازد یا موجب کندی و توقف تجارت آزاد می‌شود، بررسی می‌کند. در حالی که، مالیه بین‌الملل به «روابط مالیه و پولی» توجه دارد و این روابط را در جریان تجارت بین‌الملل مورد مطالعه قرار می‌دهد. بنابراین، موضوعاتی از قبیل نرخ مبادله (ارز)، مباحث مربوط به تراز پرداختها، انواع رژیمهای نرخ مبادله و فرایندهای تعدیل بررسی می‌شود.

به طور کلی، تجارت و مالیه بین‌الملل دو بخش جدانشدنی از یکدیگرند و آزادی هر یک به حیطه عمل و آزادی دیگری بستگی دارد. به عبارت دیگر، آزادی «تجارت» بدون آزادی عمل «پول» میسر نمی‌شود. همچنین، هر گونه محدودیت تجاری اثر مستقیمی بر نظام پولی بین‌المللی بر جای می‌گذارد. روابط تجاری بین‌المللی و روابط پولی بین‌المللی که در قالب اقتصاد بین‌الملل مطالعه و بررسی می‌شود، بخش مهمی از علم اقتصاد را تشکیل می‌دهد.

اقتصاد بین‌الملل را در دو قرن اخیر اقتصاددانان شاخصی توسعه داده و نظریات متعددی در دو زمینه روابط تجاری و روابط مالیه اقتصاد بین‌الملل مطرح کرده‌اند و متأسفانه در مقایسه با نظریه‌های اقتصاد عمومی گستردگی بسیاری ندارد. البته پس از جنگ جهانی اول تاکنون، تجربیات خوبی در حوزه مالیه بین‌الملل به دست آمده است؛ اما علاج نوسانات شدید پولی در چند ساله اخیر، به ویژه در بسیاری از کشورهای در حال توسعه و بحرانهای پیاپی پولی در کشورهای صنعتی (از جمله بحران ۲۰۰۸ در ایالات متحده آمریکا و کشورهای اروپایی) که با عدم تعادل داخلی و خارجی مواجه شده‌اند، از توان نظریه‌های موجود بیرون است و اهمیت و توجه به گسترش نظریات اقتصاد بین‌الملل در دو حوزه تجارت و مالیه بین‌الملل و تبیین نظریه‌های هم‌سنخ با ساختار اقتصادی کشورهای مختلف، بیش از پیش نمایان می‌شود.

در کتاب نخست اقتصاد بین‌الملل، روابط تجاری بین‌المللی در پانزده فصل و در دو بخش، بررسی می‌شود. بخش نخست به نظریه‌های تجارت بین‌الملل می‌پردازد. پس از مقدمه، در فصل دوم به آراء مرکانتالیستها درباره تجارت پرداخته می‌شود. در

فصول سوم و چهارم عقاید آدام اسمیت و دیوید ریکاردو درباره نظریه‌های مزیت مطلق و مزیت نسبی بررسی می‌شود. تنگناها و کاستیهای آراء اسمیت و ریکاردو ما را به بررسی نظریه هزینه فرصت و مزیت نسبی در فصل پنجم رهنمون می‌کند. در این فصل، ضمن تشریح چگونگی به دست آوردن منحنی امکانات تولید و جبهه مصرف، دلایل تجارت مزیت‌دار متقابل مطالعه می‌شود. در فصول ششم و هفتم، هزینه‌های فرصتی در سه حالت هزینه‌های ثابت، افزایش‌یابنده و کاهشنده بررسی و دلایل و منافع حاصل از تجارت در وضعیتهای مختلف تشریح می‌شود.

فصل هشتم به بررسی منحنیهای ارائه و تجارت بین‌الملل از دیدگاه عرضه و تقاضا می‌پردازد. در این فصل کششهای مهم از جمله کشش تقاضا برای واردات و صادرات و کشش منحنی ارائه نیز تشریح می‌شود. در فصل نهم و دهم، نظریه‌های جایگزین درباره تجارت خواهد آمد. نظریه‌های هکشر - اولین، برابری قیمت عوامل، نظریه کراویس و لیندر، معمای لیانتیف، وضعیت فیر، تجارت در وضعیت رقابت ناقص، نظریه استا پر - سامنلسون و غیره بررسی خواهد شد. بیشتر نظریه‌های مورد مطالعه در فصول گذشته به وضعیت استاتیک توجه می‌کنند، در حالی که در دنیای واقعی، ما با تغییرات کمی و کیفی در عوامل تولید، تکنولوژی و سلیقه روبه‌رو هستیم. بنابراین فصل یازدهم به بررسی تحلیل دینامیک تجارت بین‌الملل می‌پردازد. در فصل دوازدهم پس از بررسی رابطه مبادله و عوامل تأثیرگذار بر آن، تأثیر رشد اقتصادی بر تجارت بین‌الملل بررسی می‌شود. در این بخش نظریه ریزینسکی به طور مبسوط تشریح می‌شود. سپس تأثیر تجارت بین‌الملل بر رشد اقتصادی و به دنبال آن انتقادات مطروحه در ادبیات اقتصاد بین‌الملل در این زمینه مطالعه می‌شود.

بخش دوم کتاب نخست، شامل سه فصل با عنوان سیاستهای بازرگانی است. در فصل سیزدهم محدودیتهای تعرفه‌ای، تأثیرات تعرفه بر اقتصاد، دلایل متداول برای سیاستهای حمایتی و موضوعهای دیگر تشریح می‌شود. در این فصل محدودیتهای غیر تعرفه‌ای از جمله محدودیتهای سهمیه‌ای، تأثیرات سهمیه‌های وارداتی بر اقتصاد و سایر محدودیتهای غیر تعرفه‌ای بررسی خواهد شد. فصل چهاردهم با عنوان اتحادیه‌های تجاری و ادغام اقتصادی به بررسی تأثیرات استاتیک ادغام اقتصادی می‌پردازد. در این فصل شرایط تشکیل اتحادیه‌های اقتصادی، روابط اقتصادی شمال و جنوب و غیره مطالعه خواهد شد. سرانجام در فصل پانزدهم، سیاستهای بازرگانی و کشورهای در حال توسعه ارائه می‌شود. در این فصل سیاستهای جانشین واردات و تشویق صادرات، نظم جدید اقتصاد بین‌الملل، جایگاه کشورهای در حال توسعه در نظام اقتصادی بین‌المللی و عدم ثبات صادرات در کشورهای در حال توسعه بررسی خواهد شد.

در انتهای کتاب «تجارت بین‌الملل»، ضمیمه‌ای طراحی شده که به تعیین و بررسی شاخصهای مزیت نسبی اهتمام می‌ورزد. شاید این برای نخستین بار باشد که کتابی در حوزه اقتصاد بین‌الملل به چنین کاری دست زده باشد. هدف از افزودن این بخش آن بوده که پژوهشگران در مطالعات کاربردی بتوانند دسترسی آسان به بیشتر شاخصهای مزیت نسبی داشته باشند. بنابراین، برخی از موضوعات این بخش عبارت است از: مزیت نسبی آشکار شده (RCA)، شاخص مزیت رقابتی آشکار شده (RC)، هزینه منابع داخلی، نسبت هزینه به منفعت اجتماعی، شاخص تحلیل انتقال سهم، تحلیل انتقال سهم پویا برای ترکیب رشد، نرخ مؤثر حمایت، تحلیل سهم بازار پایدار، پلان تجاری، روش تحلیل عاملی، روش آنالیز تاکسونومی عددی، شاخصهای آلترناتیو، شاخص بازدهی تولیدات، شاخص کاردهی (کاربری) نسبی، شاخص سودآوری و غیره.

کتاب دوم این مجموعه، به جنبه نظریات پولی اقتصاد بین‌الملل با عنوان: «مالیه بین‌الملل» پرداخته و در هشت فصل، موضوعات را دسته‌بندی کرده است. فصل اول به نرخ مبادله، نرخ اسمی ارز و عوامل تشکیل‌دهنده آن، نرخ مؤثر ارز، نرخ واقعی ارز و نرخ واقعی تعادلی ارز اختصاص دارد. فصل دوم، بازار مبادله خارجی، عملکرد اصلی بازار مبادله خارجی، آربیتراژ با بهره، نرخ مبادله وعده‌دار و بازار مبادله وعده‌دار و دیگر معاملات این بازار را بررسی می‌کند. در فصل سوم، مدل‌های تعیین نرخ مبادله مطالعه می‌شود. در این فصل، موضوعاتی از قبیل: روش برابری قدرت خرید، مدل‌های حساب جاری (مدل کششها، تقاضای کل کینزین، جذب، بیکر دایک - رابینسون و متزler، و مدل منحنی) و مدل‌های حساب سرمایه (مدل پولی، پولی با نرخهای مبادله ثابت، پولی با نرخهای مبادله انعطاف‌پذیر، پولی چسبندگی قیمت و تفاضل نرخ بهره واقعی، ماندل - فلمینگ، موازنه پورتفولیو، و مدل بازار داراییها) کنکاش شده و در انتها، به تخمین این مدلها در پیوستی جداگانه پرداخته می‌شود.

فصل چهارم، نظام پولی بین‌المللی را بررسی می‌کند. در این فصل، انواع رژیمهای نرخ مبادله، ثبات نرخهای مبادله در سیستم واحد پولی طلا و نظام پولی بین‌المللی بین سالهای ۱۹۱۴-۱۹۴۴ را تحت پوشش قرار می‌دهد. در فصل پنجم، سیستم نرخهای مبادله تحت نظام برتن‌وودز و پیدایش و تاریخچه صندوق بین‌المللی پول و گروههای مختلف بانک جهانی بررسی می‌شود. در فصل ششم، رژیم نرخهای مبادله شناور و ترکیبی از رژیمهای نرخهای مبادله مطالعه شده که دربرگیرنده: رژیم نرخهای مبادله شناور اداره شده، رژیم نرخهای مبادله شناور آزاد، تأثیرات سیاستهای پولی و مالی در رژیم نرخهای مبادله شناور آزاد، سیستم پولی بین‌المللی و ترکیبی از رژیم نرخهای مبادله شناور و ثابت نگه داشته شده، نرخهای مبادله ثابت نگه داشته شده اداره شده، سیستم نرخ مبادله قفل شده قابل تعدیل و در نهایت، سیستم نرخ مبادله قفل شده خزنه است.

فصل هفتم به بررسی موضوعات تراز پرداختها اختصاص دارد. در این فصل، تراز بازار ارز، تراز برنامه‌ای، تراز حسابداری یا حسابداری تراز پرداختها (حساب جاری، حساب سرمایه‌ای و حساب تسویه (ذخیره) رسمی، تعادل و عدم تعادل در حسابداری تراز پرداختها)، تعدیل در تراز پرداختها (تعدیل به وسیله نرخ مبادله، تعدیل به وسیله تغییرات در قیمتها، تعدیل به وسیله نرخ بهره، تعدیل به وسیله تغییرات درآمد، تعدیل به وسیله سیاستهای تغییر هزینه و تبدیل هزینه و سازوکار تعدیل قیمت تحت سیستم استاندارد طلا) مطالعه می‌شود. فصل پایانی (هشتم) کتاب مالیه بین‌الملل به سیاستها و روشهای تعدیل اختصاص دارد. برخی از موضوعات این فصل عبارت است از: تعدیل به وسیله نرخ ارز و برخی از مشکلات، وضعیت مارشال لرنر، تعدیل از طریق کنترلهای مستقیم بر ارز و تجارت، تخصیص ارز و کنترل ارزی در تأمین تعادل داخلی و خارجی، روشهای تخصیص ارز از طریق نظام کنترل ارزی، تأثیرات درآمد همراه با تغییرات نرخ ارز جهت توازن داخلی و خارجی، مشکل توازن داخلی و خارجی و نمودار سوان، تعدیل به وسیله پول، جریان کوتاه‌مدت سرمایه و مدل مید، توازن برونی و درونی با استفاده از سیاستهای تغییر هزینه و تبدیل هزینه، توازن برونی و درونی با استفاده از سیاستهای پولی و مالی در دو حالت: رژیم نرخهای ارز ثابت نگه داشته شده و رژیم نرخهای ارز شناور آزاد، استفاده از سیاستهای مختلط برای توازن درونی و برونی و در نهایت، توازن در سه بازار پول، کالا و ارز به طور هم‌زمان.

کتاب *اقتصاد بین‌الملل* برای دو دوره کارشناسی و عالی تنظیم و تحریر یافته است. فصول یا قسمتهایی که با علامت * مشخص شده‌اند، صرفاً مربوط به دانشجویان دوره‌های عالی است. دانشجویان محترم برای استفاده از قسمتهای مذکور باید اطلاعات جامع و کاملی از اقتصاد کلان و خرد داشته باشند. تلاش بسیاری صورت گرفته تا مطالب کتاب با قلمی روان و ساده تحریر یابد و نمودارها و جدولهای کتاب با دقت فراوان رسامی و طراحی شود. این تلاش ناچیز ممکن است کاستیها و نارساییهایی داشته باشد که امید است مورد اغماض قرار نگیرد و با تذکر به مؤلف در چاپهای بعد اصلاح شود.